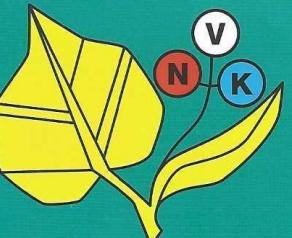

ČTVRTEĽNÍK VÝBORU NÁRODNÍ KULTURY

LÍPA

ROČNÍK 26 ČÍSLO 2/2021 CENA 70 Kč

BURŽOÁZNA DEMOKRACIA

PAVOL JANÍK

Niekdajšie socialistické krajiny v úvodnej etape vlastného vývoja charakterizovali svoj politický systém pojmom ľudová demokracia. Úprimne povedané – tiež som to dlho pokladal za nadbytočné hromadenie príbuzných významov, veď slovenský preklad znie – ľudová vláda ľudu, teda niečo podobné ako vodnatá voda či mäsiaté mäso.

Až po desaťročiach demokracie bez prívlastkov (okrem špecifických spojení parlamentná, liberalná, kresťanská či sociálna demokracia) sa si uvedomil, že voľakedajšie hanlivé označenie buržoázna demokracia, je predsa len opodstatnené a najvýstížnejšie, pretože v konkrétnych spoločensko-ekonomických podmienkach objektívne nemôže uspieť nijaká politická strana, ktorá nedisponuje prakticky neobmedzenými finančnými zdrojmi domácej či zahraničnej provenienčie.

Mimochodom – západné médiá vrátane našich tradične pokladajú Vladimíra Žirinovského za primitívneho ruského ultranacionalistu, niektoré dokonca za fašistu. Oficiálne sa však jeho strana nazýva liberálnodemokratická. Jej líder sa do roku 1964 volal po svojom otcovi – podnikateľovi Volfovi Isaakovičovi Eidelšteinovi (1907 – 1983), ktorý je pochovaný v Izraeli. Po dosiahnutí do speslosti prevzal meno matkinku prvého manžela – Žirinovskyj. Je absolventom univerzitného štúdia so zameraním na turecký jazyk a literatúru. V roku 1989 bol riaditeľom židovskej kultúrnej or-

ganizácie Šalom. To sa všetko akosi nezhoduje s jeho negatívnym mediálnym obrazom na Západe.

Politickú stranu založil 13. 12. 1989 v rámci Gorbačovovej pereštroky, a tak ju západné zdroje považujú za nástoj sovietskej tajnej služby KGB a jej šéfa za spravodajského dôstojníka. Na načrtnutom kontexte vyštáva logická otázka, ako inak si možno predstaviť založenie opozičných politických zoskupení v ostatných krajinách, ktoré vtedy patrili do sféry sovietskych bezpečnostných záujmov.

Ak prijmeme západné vnímanie politickej reality, tak máme pred očami dosť neprijemnú predstavu o univerzálnom pozadí verejného života kdekoľvek na svete. Zároveň však získame optiku, prostredníctvom ktorej pochopíme aj zdanlivo nepochopiteľný chaos vo vývoji uplynulých desaťročí vrátane najaktuálnejších turbulentí súčasnej vládnej a parlamentnej krízy na Slovensku, ktorá len odzrkadluje vyhotovenú situáciu na rozhraní silociar rozhodujúcich geopolitických gravitačných polí.

18. 3. 2021

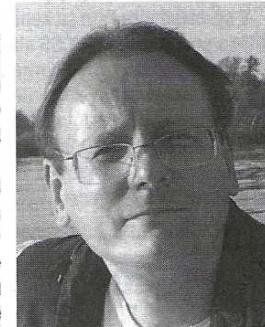

Foto Olga Jamiková

Miroslav Válek o Václavovi Havlovi

PAVOL JANÍK

Na základe mojej knihy *Hovorca samého seba* (2009), v ktorej sa zmieňujem aj o proteste vtedajšieho predsedu Zväzu československých spisovateľov (ZČSS) básnika Miroslava Válka proti zatknutiu Václava Havla, sa na mňa v súčasnosti obrátil nemečanový historik prejavil záujem o spomínany dokument. Keďže som pri tejto príležitosti vyhľadal jeho kópiu, tak sa rád podelím o kľúčové a dodnes aktuálne myšlienky so šírším okruhom čitateľov a záujemcov o moderné dejiny.

List datovaný v Prahe 23. 5. 1989 som dostal poštou na domácu adresu. Neviem, komu ešte prišiel, ale predpokladam som, že všetkým členom Zväzu slovenských spisovateľov a Zväzu českých spisovateľov.

V sprivednom liste sa konstatouje, že 27. 4. 1989 prijalo predsedníctvo ZČSS stanovisko k protestom zahraničných kultúrnych organizácií proti odсудeniu Václava Havla a rozhodoť sa zverejniť ho vo vzávovej tlači. Z príčin, ktoré sú mimo rámca pôsobnosti ZČSS, nebolo stanovisko zverejené.

V príložnom stanovisku ZČSS vyjadruje postoj, že nemôže preziať zodpovednosť za konanie Vá-

čava Havla, ani za jeho následky, tým skôr, že Václav Havel nie je jeho členom. ZČSS však dáva prednosť politickej argumentácií a dialógu pred represiami. Zvlášť zdôrazňuje potrebu prehľadovania demokracie, bez ktorej nie je možné realizovať prestavbu.

Je nutné usilovať sa trpezzivý a celospoločenský dialóg a vytvoriť jeho právne garancie. K psychologickej podstate socializmu nepatria strach, ale dôvera, pretože k socialistickej budúcnosti nevedie cesta cez konfrontáciu ani cez vyhrané krajné poziadavky, ale len cez prehľadovanie demokracie politickými prostredkami.

Mierou politiky je a bude v poslednej inštancii výzvy človek.

Na záver vyslovujem presvedčenie, že myšlienky obsiahnuté v nadčasovom poslóstve predsedu ZČSS Miroslava Válka netreba ani dnes s odstupom desaťročí osobitne komentovať, príčom je zrejmé, že formulácie básnika zrkadlia jeho osobnostnú hľadost, ktorou sa veľmi výrazne odlišuje od zvyčajnej plynkej rétoriky nielen vtedajších, ale aj súčasných politikov.

16. 3. 2021

Slovo dnes nemá hlavné slovo

PAVOL JANÍK

V roku 1999 UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) vyhlásila 21. marec za Svetový deň poézie (Poetry Day).

Klasickú kultúru pred časom vytlačil kult hercov a ten medzičasom nahradil kult hlásateľov či moderátorov. Mohlo by sa zdáť, že slovo ešte má aké-toľko šance.

Ibaže jeho populárni nositelia sa radosej blysňu imidžom golfového hráča, ako imidžom trústiteľa duchaplných myšlienok. Kto sa už dnes chváli svoju kultúrnosťou, vzdelenosťou a sčítanosťou?

Ak je slovo dar, tak sa zdá, že ludia si od nepamäti nevážia dary a väčšmi si cenia to, čo musia zaplatiť. Slovom – slovo dnes nemá hlavné slovo, aj keď isto ešte nepovedalo posledné slovo.

Kým sa slovo opäť raz dostane k slovu, bude sa nadalej bez slova obkllopovať technickými prostriedkami, umožňujúcimi okamžité spojenie s celým svetom a stále viac budeme zabúdať na to, čo ešte máme komu čo povedať.

Možno sa ešte kde-tu zachveje básnické slovo ako trblietavá slza, v ktorej sa zrkadlí more nádeje i oceán bezútesnosti. Nie som si však istý, či poézia ešte raz vyše signálny schopné vzrušiť unudených spotrebiteľov vlastného života.

Svet na pohon peňazi pripomína rýchlu montáž filmových záberov, prehľad najotrasnejších udalostí čiernej kroniky, topkolekciu vojnových zločinov, výtrysk prchavých pocitov a zostrih rozmazených snov.

Na začiatku všetkého bolo slovo, ktorie, čo bude na konci. Možno už len hrobové ticho. Alebo ohľusujúci rachot. Zo zlomkov večnosti, ktoré máme na tomto svete k dispozícii, sa usilujeme uhádnuť zmysel života, logiku dejín a našu epizodnú úlohu v celkovom kontexte skutočnosti. Poézia je tu na to, aby naše märne úsilie dosiahnuť nemožné malo svoj nezameniteľný štýl.

20. 3. 2021

Nie je tip ako typ

PAVOL JANÍK

Mohlo by sa zdáť, že väčšina vzdelených ľudí už od základnej školy vie, že nie je TIP ako TYP. V praxi však českí i sloveni rešpektovani autori a renomovaní editori očividne nechápu, v čom spočíva zásadný významový rozdiel medzi týmito rovnako využívajúcimi pojmy. Preto si radšej pripomeňme, čo uvedené kľúčové slová označujú. Začíname výrazom TIPOVÁŤ, ktorý znamená dopredu určovať výsledok športových súťaží, stávkov podobne, kým TYPÓVAŤ znamená vyberať, voliť, odhadovať vhodný typ. V odbornej terminológii spravodajských služieb ide o vyhľadávanie a posudzovanie osôb, ktoré by pre ne mohli mať význam.

Nevenoval by som tejto špecifickej téme osobitnú pozornosť, keby som sa nestretol s tvrdohľavými tvrdneniami, že v prostredí výzvendých inštitúcií sa má používať slovo TIP, TIPOVÁŤ. Dokonca s vyhláseniami, že pojmy TYP a TYPOVANIE sú v prípade špináže nepatričné.

Moju prvou polemickej skúsenosťou bola výmena názorov s niekdajším pracovníkom trojčlenného odboru medzinárodných vzťahov Úradu vlády Slovenskej socialistickej republiky a neskôr im

slovenským velvyslancom vo viacerých európskych krajinách, ktorý je aj autorom literatúry faktu. To – náštatie – bola len prchavá e-mailová komunikácia.

Závažnejší nedostatok pokladám české vydanie nemeckého diela Encyklopédie tajných služieb ve 20. století, ktorého preklad doplnil domáci reáliami po predný pražský znalec bezpečnostných štruktúr, politik a autor knih s uvedenou problematikou. To je už odborný prameň, na ktorý sa môže ktokoľvek odvolovalať v blízkej i vzdialenejšej budúcnosti.

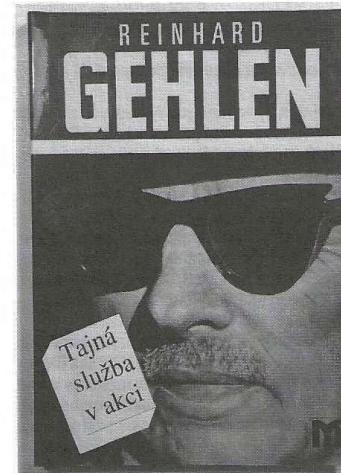
Odhliadime od celkového charakteru lexikónu, ktorý má imanentné prvky antisemitizmu i obhajoby nacizmu. Napríklad – pri hesle mučenie sa uvádzá, že sa používa v Izraeli. V prípade nacistického generála Reinharda Gehlena, ktorý založil a viedol západonemeckú rozviedku, sa mu v podstate vyčíta predovšetkým to, že počas II. svetovej vojny nezískal informácie, ktoré by zabránily počítke hitlerovského Nemecka. Chýba údaj, že na poste šéfa Spolkovej spravodajskej služby (BND) ho v roku 1968 vystriedal jeho zástupca ešte z čias nacizmu. Mimochodom – Gehlen vo svojej knihe Služba, ktorá vyšla súbežne po nemecky i po anglicky, pokladá všetky lavicové, odborové a mierové organizácie na celom svete za sovietske agentúrne siete.

Vrátme sa k spravodajskému TYPOVANIU, ktoré celkom logicky nie je nijakým TIPOVANÍM. V procese vyhľadávania osôb, ktoré majú subjektívne a objektívne spravodajské možnosti, sa posudzujú ich interpersonálne vzťahy a inštitucionálne postavenie, ktoré je pre tajnú službu zaujímavé. Skúmajú sa ich rozumové a povahové vlastnosti (spolahlivosť, dôveryhodnosť). Typovanie vyžaduje psychologické schopnosti a predvídanie budúcej kariéry vytypovanej osoby. Ak túto činnosť niekto pokladá za TIPOVANIE ako v lotérii, tak by zrejme bolo potrebné sa zaoberať jeho dispozíciou racionálne mysiť.

16. 2. 2021

Foto Olga Janíková

Kontinuita Štátnej bezpečnosti

Známy pojem Štátnej bezpečnosti vznikol 1. 1. 1938, keď spravodajské oddelenie Policajného riaditeľstva v Prahe dostalo názov Prezidium, oddelenie pre štátную bezpečnosť (a skratku ŠtB). Inštitúcia však pôsobila len rok. Podľa všetkých príslušných zákonov po II. svetovej vojne bola ŠtB zložkou Zboru národnej bezpečnosti (ZNB), čo bol jednotrnný, vojensky organizovaný celok v kompetencii ministerstva vnútra (v rokoch 1950 – 1953 ministerstva bezpečnosti). Jeho najvyšším veliteľom bol rezortný minister. Najutajovejšou zložkou ŠtB bola – prirodene – rozvedka (1. správa ZNB). Armáda mala vlastnú rozvedku, ktorá sa nazývala Spravodajská správa Generálneho štábu a mala krytie označenie 248. prevádzkový prapor.

ZNB zanikol roku 1991 zriadením federálneho policajného zboru a republikových polícii, ktoré po rozdelení Československa prevzali nástupnické štaty. ŠtB zrušil k 15. 2. 1990 rozkazom federálny minister vnútra Richard Sacher, ale v skutočnosti išlo iba o reštrukturalizáciu federálneho ministerstva vnútra (FMV) – rozvedka sa premenoval na Úrad pre zahraničné styky a informácie (ÚZSI), kontrarozvedka na Úrad na ochranu ústavy a demokracie (ÚOUD) a vojenská kontrarozvedka prešla do rezortu obrany.

Pre úplnosť treba poznamenať, že ÚOUD sa na obdobie od januára do júla 1991 premenoval na Federálnu informačnú službu (FIS). Tá sa od 1. 7. 1991 do 31. 12. 1992 nazývala Federálna bezpečnostná informačná služba (FBIS) a vzápäť Bezpečnostná informačná služba (BIS). V okamihu rozdelenia Československa k 1. 1. 1993 sa – pochopiteľne – všetky federálne spravodajské centrály automaticky stali českými. Spravodajská správa Generálneho štábu sa premenovala na Vojenskú rozvedku.

Na Slovensku sa teritoriálne pracoviská federálnych služieb stali základom vlastných špiónajúcich a protishiľovacích inštitúcií. Vznikla Slovenská informačná služba (SIS), ktorá má integrovaný model, teda spája rozvedku (vonkajšie či ofenzívne spravodajstvo) a kontrarozivedku (vnútorné alebo defenzívne spravodajstvo). V rezorte obrany spôsobili dve výzvadné organizácie – Vojenská spravodajská služba (VSS, rozvedka) a Vojenské obranné spravodajstvo (VOS, kontrarozivedka), ktoré sa k 1. 1. 2013 zlúčili do Vojenského spravodajstva (VS).

Okrem spomínaných tajných služieb spravodajské metódy používajú aj špeciálne zložky polície a colnej správy.

Z hľadiska mytológie zamiatavej či nežnej revolúcie je podstatné, že vo všetkých výzvadných zložkách nadalej pôsobí najmä dovtedajší personál, ku ktorému pribudli reaktivovaní príslušníci ŠtB z 50. a 60. rokov plus niektorí disidenti. Pravdaže – po troch desaťročiach sa už dá predpokladať adekvátna generačná obmena, ale kontinuita tajných služieb je realitou.

Presvedčí sa o tom napríklad Josef Grohman, námestník ministra kultúry Českej socialistickej republiky. V mladosti ho za vylepovanie protifašistických letákov zatkoval gestapo a prinútilo ho podpísť dokument s polupráci. V 60. rokoch pôsobil v Paríži vo Svetovej federácii demokratickej mládeže. Tam ho dobehlá minulosť. Západonemecká tajná služba mu pohrozila kompromitáciou vzhľadom na jeho písomný záväzok vo vztahu k gestapu. Tak začal ziskávať informácie z rokovania najvyšších československých a sovietskych predstaviteľov, ktoré posielal v tajnopisných správach na kryciu adresu BND. Československá kontrarozivedka ho zadávala v októbri 1976.

Na záver už len jedna perlička na odlahčenie, kam až medzičasom dospela niekdajšia najvýznamnejšia a najutajovejšia zložka ŠtB, teda rozivedka. Po rozdelení Československa sa riaditeľom ÚZSI stal Oldřich Černý, ktorý bol dovtedy poradcом prezidenta Hava pre bezpečnostné otázky. Šéf českej rozivedky v roku 1996 so súhlasom ministra vnútra Jana Rumla vystevoval do USA, kde hercovi Jiřímu Bartoškovi pomáhal zháňať peniaze a osobnosti na karlovarský filmový festival. Ale to je už námet na volné pokračovanie Haškovo Švejka.

20. 2. 2021

Foto Oľga Janíková

30 rokov abnormalizácie

Po dvoch desaťročiach normalizácie nasledovalo zatiaľ vyše 30 rokov abnormalizácie. Spustil ju člen komunistickej vlády a následne jej predseda Marián Čalfa, ktorý v záujme pokračovania svojej politickej kariéry zriadil, aby komunistické Federálne zhromaždenie jednomyselne zvolilo prominentného disidenta Václava Havla za prezidenta Československej socialistickej republiky.

Využil niekoľko všeobecne známych faktorov. Predovšetkým za socializmu boli všetci poslanci zvynutí hlasovať za akýkoľvek zhora autoritatívne predložený návrh. V najvyšších štátnych funkciách nemohli pôsobiť osoby rovnakej národnosti. Marián Čalfa si zrazu uvedomil, že je Slovák, a keď bude nadalej za-

Foto WhatsApp

Marián Čalfa – ako autor takzvaného lustračného zákona – zabezpečil, aby sa tento problematický legislatívny dokument nevzťahoval na predstaviteľov komunistických vlád a výhola sa aj ďalším kategóriám – veď napríklad horlivý pravicový propagandista Miroslav Kusý bol pôvodne vedúcum ideologickejho oddelenia Ústredného výboru Komunistickej strany Slovenska a nemenovaní predstaviteľa staronových elít boli funkcionári komunistickej strany – najmä vo vedeckých a kultúrnych inštitúciách.

Súčasná etapa vývoja už čiividne počíta s vysokým vekom a úmrtím väčšiny osôb exponovaných koncom roka 1989, preto sa v legislatívnom procese zjavujú snahy paušálne zavrhnuť aj doteraz dosledne tabuizované kategórie niekdajších vplyvných štátnych a straničkých činiteľov. Isteže je to súčasť dočasného politickej polarizácie, za ktorou stojia predovšetkým záujmy USA.

Podobné aktivity sa nenáhodne v čase a v priestore prelínajú so stupňujúcou sa agentomániovou jednostranne orientovanou proti Rusku. Na svete však sotva môže existovať krajina, ktorá by bola natolik bezvýznamná, aby v nej nepôsobili nijaké zahraničné spravodajské služby. K tomu prirájame mediálne živení naivnú predstavu, že dvaja príslušníci ruskej rozivedky spáchali všetky hriechy sveta. Lenže znaci dobre vedia: jeden špión – žiadny špión. Veď inak by štáty nepotrebovali celé početné a nákladné špiónske inštitúcie – stačí by im jeden James Bond alebo dvaja Rusi.

V načrtutých súvislostiach sa oficiálne miesta nevدوjak priznali k tomu, že zbrane na území členských krajín NATO môžu byť a sú určené aj na podnechanie a udržiavanie ozbrojených konfliktov – napríklad v Sýrii a na Ukrajine. To je naozaj vágne svedectvo o mierumilovnom a demokratickom Západe, ktorého sme už neodomysliteľou – hoci navždy materiálne i duchom chudobnejšou – súčasťou.

A na dôvažok podľa ruských oficiálnych informácií je cieľom aktuálnej českej aféry mediálne prekryť zmarený pokus o ozbrojený prevrat v Bielorusku, vrátane fyzickej likvidácie prezidenta Lukašenka, na ktorom sa podieľali Spojené štáty americké, Poľsko a Ukrajina.

19. 4. 2021

Dodatak k článku

A na dôvažok podľa ruských oficiálnych informácií je cieľom aktuálnej českej aféry mediálne prekryť zmarený pokus o ozbrojený prevrat v Bielorusku vrátane fyzickej likvidácie prezidenta, na ktorom sa podieľali Spojené štáty americké, Poľsko a Ukrajina.

21. 4. 2021

https://www.1tv.ru/news/2021-04-19/405112-fsb_rf_opublikovala_polnoe_video_spetsoperatsii_peregovorov_podozrevaemyh_v_planirovaniyu_voenogo_perevora_v_belorussii